ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 2,343 — Կ. ՊՈԼԻՍ. 1903, ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 24—6 ՓԵՏՐՈՒԱՐ — 2 ՋԻԼՀԷՋԷ, 1322—24 ՓԱՆՈՒՐԻ ՈՒ" 1320 — ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

ՊՈՒԶԱՆԹԻՈՆ

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

ՊՈՒԶԱՆԹԻՈՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՏԻՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԲԻՒԶԱՆԴ ՔԻՉԵԱՆ

PUZANTION
Journal Arménien Quotidien,
Politique, Financier et Littéraire
Directeur - Propriétaire
PUZANT KÉTCHIAN
Bas-Ali Djaddéssi, № 23-25
CONSTANTINOPLE

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԻՏԱԿԱՆ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԻ ՎԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Գ.

Մայրապետանոցը.—Հղիկանց վարժարանին կից է Մայրապետանոցը, ուր 20—30ի չափ կոյսեր, 40—70 տաբեկան, ունին իրենց սեփական խցիկները, և որոց պաշտօնն է Մխթարեանները ներմակներ լուալ ու կարկատել։ Նոյն յարկին մէջ կը գտնուի Ս. Հռիփսիմեան անուն եկեղեցի մը, որուն մէջ է Քրիստոսի երկրորդ բանը եղող փոքրագիր մատուռը։ Այս եկեղեցին յատկացած է մանաւորապէս քաղաքացի Հայ հաստատականեան, որ հազիւ 100 տուներ է, և ծրիւրաթ կ'ընկալի վանքապատկան տուներու մէջ։ Մայրապետանոցն ունի վարդապետ—տեսուչ մը, որ եկեղեցական պաշտամունքները կ'կատարէ։

Մոխիթարեանք.—Վանքը Ս. Ծակոտեանց Տաճարին մօտ ունի շատ հարուստ մատենադարան մը, ուր կան 000 օրինակի մօտ ձեռագիր ու պատկերազարդ Աստուածաշունչ Ս. Գիրքեր, Աւետարաններ, Վարք Սրբոցներ, Նախնեաց մատենագրութիւններ, մեծ մասամբ մագաղաթեայ, և 3000է աւելի տպագրուած գիրքեր, կրօնական եւ պատմական։ Դժբախտաբար վանքին մէջ օգտուելու կանքեր ընող գրեթէ չկայ այս ճոխ գրատունէն, որուն պատուական հատորները փշրիններու և ցեցերու կեր ըլլալու բախտին ենթարկուած են միայն։ Ամենս Տ. Սահակ Նախայեան Տանն Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսը, Երօսաղէմ գտնուած միջոցին, նախաձեռնած մ'ըրաք թէև ձեռագիրներու ցանկ մը պատրաստելու, ինչ որ սակայն քերի մնաց։

Ոխթոսոցց Խոշէն ու Ենովխէնը.—Վանքը, ամէն տարի, Զատկի մօտերը, ուխտաւորաց խուռն բազմութիւն մը կ'ունենայ, որուն բնակութեան կ'յատկացնէ 5—600 անեակներ, որք վանքի չրջափակին մէջ կ'գտնուին, և հանակ քարաչէն խցիկներ են չոր ու ցամաք, չատերն ալ կիսափուլ վիճակի ենթարկուած։ Գիւղաւորք Թաղեր են—Խոշ Խոշ, Իւղէր Խոշ, Պաշա Խոշ են։ Վանքը չատ հարուստ է նախ Ջրամարներով ու հորերով, որոց Թիւը մինչև 100—150ի կ'հասնի։

Մխիթարեանի բնակարանները ու կենցաղը.—Միաբանութեան բնակարանները կ'գտնուին Ս. Ծակոտեաց Տաճարին մօտ։ Ներսէսեան վարժարանէն հասիճատաբար աւելի մեծ են, իսկ վարդապետներուն և աբբահոգեորներուն նոյն ու ցածկեկ խցիկներ են, կարծես պատրաստ վրաց փլչելու։ Սպասաւոր մրցանակներու սենեակները մանաւանդ խոնաւ, գետնայարկ և անլոյս խուցեր են, կազմուած չորս լերկ պատերէ, ձեղունկ մը և յատակ մը, հասակ քարաչէն։ Ամբողջ վանքն ունի ընդհանակ տանիք մը, երկարեայ վանդակոմբերով եղերուած, ուր միաբանները կը ձեւնեն իրիկնադէմին։ Այս տանիքէն կ'երթեւեկեն իրիկնադէմին։ Այս տանիքէն կ'երթեւեկեն Սրուասաղէմ քաղաքին ամբողջ տեսարանն ու մեռեալ ծովը։ Աբեղաթարին կից է վանքին ճաշարանը ուր միաբանութիւնը կ'ճաշէ օրն երկու անգամ։ Վանքը ունի նաև սեփական փուռ մը, ուր կը պատրաստուին վանքին հացերը, որ չատ մաքուր և ընտիր են։ Կերակուրներն են.—Պահոց օրերն ընդհանրապէս—առատն ոսպնաթան, իրիկունը լուբիա։ Ուտիքի օրերը.—առատն՝ արգանակ, իրիկունը մսով կանաչեղէն ու եղինձ (բիւրեա)։ Վանքին կերակուրները կ'պատրաստուին մեծ կաթսաներու մէջ, և կ'զրկուին Փառաւարան, Մայրապետանոց և Ս. Փրկչի վանք։ Միաբանութեան անդամ կ'համարուին Ս. Գաթրիարքը, եպիսկոպոսները, վարդապետները, սարկաւագները, Փառաւարանները, մայրապետներն ու սպասաւորները։ Եպիսկոպոսաց Թիւը կրնայ ըլլալ մինչև 6—7, վարդապետացը՝ 40—50, սարկաւագներունը 8—10, սպասաւորներունը չուրջ 100։ Վանքը սովորութիւն ունի վարդավառի օրը, տարին մէկ անգամ՝ ընդհանուր միաբաններու զգեստեղէն բաշխել, զոյգ մը ներքին ներմակեղէն, էնթէի մը, գօտի մը, գէս մը, թաչկինակ մը, երկու զոյգ գուլպայ, զոյգ մը կօշիկ և զոյգ մը հողաթափ։ Միաբանութեան անդամից պաշտօններն են—լուսարարապետութիւն, պատրիարքական փոխանորդութիւն, մինչեւ ծերասարէմ, միւսն ի կ. Պոլիս, եւեմբոից տեսուչութիւն, Տնօրէն Փողովոյ անդամութիւն, տեսչութիւնք Փառ. Վարժարանի, տպարանի, Բնթլեհէմի, Ս. Փրկչի և Աստուածածնայ, Ս. Յարութեան, Յոպպէի, Գէրունի, Դամասկոսի, ուսանող մատենադարութեան, և Քարգմանութեան։ Լուսարարապետի պաշտօնը բացատրեցինք վերև։ Երօսաղէմի Պատր. փոխանորդին պաշտօնն է, ի բացակայութեան Ծ. Պատրիարքին, տեղապահել Ն. Սրբազնութեան, իսկ կ. Պոլսոյ Պատր. փոխանորդին պաշտօնն է ըլլալ ներկայացուցիչ ու գործակատար Երուսաղէմի Ս. Պատրիարքին առաջի կառավարութեան ու կ. Պոլսոյ Ս. Պատրիարքին։ Ս. տեղեաց, այսինքն Բնթլեհէմի, Ս. Փրկչի և Աստուածածնայ և Ս. Յարութեան տեսչութեանց վրայ առանձին գլուխներու մէջ պիտի խօսինք իրենց կարգին։ Ինչպէս Յոպպէի, նոյնպէս Պէրութի և Դամասկոսի վանքերուն մէջ կ'գտնուին մէկ տեսուչ—վարդապետներ, որոնք կը հսկեն նոյն միջավայրերուն Հայ հաստատականեանց հոգևոր պէտքերուն։ Ուտեստի մատակարարը կ'պատրաստէ վանքին կերակուրը։ Վանքին թարգմանը գլխաւորապէս ներկայացուցիչն է Ս. Գաթրիարքին առաջի կառավարութեան և օտարներու։

Ս. Փրկչի Վանքը.— Սիոնի վերնատան կից է Ս. Փրկչի վանքն ու դերեզմանատունը։ Ս. Փրկչի վանքն ունի համանուն եկեղեցի մը, որուն մէջ կ'գտնուի Քրիստոսի գերեզմանին տապանաքարն ու առաջին բանը։ Նկեղեցւոյն բակը ծածկուած է տապանաքարերով, որոնք պատրիարքներու, եպիսկոպոսներու և վարդապետներու դամբաններ են։ Ս. Փրկչի վանքն ունի տեսուչ վարդապետ մը, դռնապան մը, լուսարար մը և մի քանի միաբան գպիրներ, որոնք պաշտօն ունին ամէն առտու անխափան իջնել Ս. Աստուածածնի գերեզմանը պատարագին տպատարելու համար։ Վանքին մէջ կան նաեւ 8—10 սենեակներ, որոնք յատկացուած են միաբաններու ընակութեան։

Ս. Աստուածածնի Տաճարը.— Ս. Աստուածածնի տաճարն որ կ'գտնուի Գեթսեմանիի պարտէզին մօտ, մայր վանքէն Ցի վայրկեան հեռաւորութեամբ գտնի մայր համայ մ'ունի։ Մի քանի տասնեակ քարէ սանդղ. խներու աստիճաններէ վար իջնելով, գմբեթաւոր ու կամերներով չրջապատուած Ս. Աստուածածնի մարմարեայ գերեզմանը կ'պարզուի աչքիդ առաջ։ Այս տաճարին հետ սերտ փականութիւն է Հայոց և Յունաց, որոնք ամէն օր ներաքին կ'պատարագեն Ս. Կոյսի գերեզմանին վրայ։ Այս տաճարին մէջ կ'գտնուին Հայր Յովսէփայ և Յովակիմայ ու Աննայի գերեզմաններն ալ։ առաջինն Հայոց սեփականութիւնն է։ Հայերն ունին երկու մատուռ սեղաններ ալ, որոց վրայ, ընդ իրաւասութեամբ Հայոց, Ասորիք ու Ղպտիք (քրիստոնեայ եգիպտացիք) ալ կ'պատարագեն որոշեալ օրեր։ Լատինք քնաս բաժին չունին Ս. Աստուածածնի տաճարին մէջ։ ուխտի միայն կրնան գալ։ Ընկերովի սեփականութիւն եղող Ս. տեղեաց մէջ պատկերի կամ կանթեղի մը փոփոխութիւնը և կամ իրաւանց սահմանէն դուրս իսլրտուիմ մը քրիստոնեայ յարանուանութեանց միջեւ չատ անգամ բուռն վէճերու տեղի կուտայ։ Ս. Աստուածածնի տաճարէն դուրս Հայերը ձիրատասն մ'ալ ունին։

Ց. ՍԵՊՈՒՀԵԱՆ

ԱՐԻԵՒԱՆ ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԴԱՏ

ԿՐՕՆ. ԺՈՂՈՎՈՒՆ ՈՐՈՇՄՆԱԳԻՐԸ

ԿՆՃՈՒՈՑ ՀԱՐՑ, ՓԱՓՈՒԿ ԽՆԴԻՐ

Աբե. Մամուլէն քաղելով ի մէջ կ'բերենք ամբողջ պատճէնը կրօն. Ժողովոյ որոշմանագրին, ի մասին Արեւեանի մամուլ նական դատին, որ cause célèbre մը դարձած է։ Եթէ այս որոշման գէմ դատապարտեալ կողմէն ո՛ և է բողոքագիր ևս ստուած է, զայն ևս պատրաստ ենք հրատարակելու։ (*)

Համար 2406 Կ. Պոլիս, 23 Յոյ. 904

ՈՐՈՇՄՆԱԳԻՐ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՈ ԱԶԳ. ԿԵՂՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

«Ց... Ա. Ա...եան, բնիկ Աֆիոն Դասբահրացի, այլ Չիւռնոյ մէջ բնակող և վաճառականութեամբ զբաղող, 1903 Օգոստ. 4 Բ. օր կ'պակասի ի Չմիւռնիա Ս... Հ. Մ...եանի հետ, նոյնպէս Աֆիոն Գարահիսարցի բնակեալ ի Չմիւռնիա Առագաստի գիշերն իսկ Ց... կ'տեսնէ Ս...ն կուսութեան աւրուան լինելը, կ'լրջովի և պատճառը հետազօտելու կը ձեռնարկէ։ Ա...եանց տունէն չաքարեղէն ընծայն կ'զրկուի Մ...եանց տունը, ըստ սովորութեան, բայց նոր պատուանէրու մէջ մարմնական յարաբերութիւնը չեն լրներ։ Մինչեւյն հարանեաց յաջորդ օրը Ց... եղելութիւնը կ'հաղորդէ տանտէրց Խաչատուր Տէր Վարդանեան քահանային և խոհական զգուշաւորութեան խրատ կ'ընդունի։ Ց...ի և Ս...ի մէջ արտաքուստ հաշտ, բայց ի ներքուստ խոով կացութիւն մը կ'սկսի և կ'չարունակէ, և Ց...ի հարցմունութեան և պնդումներուն առջև Ս... կուսութեան աւրութիւնն կերպ կերպ պատասխան և անմեղանչական պատճառներ առջև կ'դնէ, որոնք Ց...ի մտքին մէջ հաւանութիւն չեն գտներ, գլխաւորապէս պարագային իրարու անյարիր և չարունակ փոխուած լինելուն պատճառով։ Ց...ի պնդումները կ'չարունակեն և Ս... բարութեանքերու սպառնան առջև կ'տպիպ, Դեկտ. 10 Բ. ուղղուած նամակով մը, խոստովանիլ և մի առ մի յայտնել թէ ե՞րբ և որո՞նց հետ և քանի՞ անգամներ մարմնական յարաբերութիւններ ունեցած է։ չորս անձերու անուններ կուտայ և իւրաքանչիւրին հետ երեք կամ չորս անգամներ յարաբերութիւնը կ'խոստովանի։ Նոյն յայտարարութիւնները կը հաստատէ Դեկտ. 26 Բ. նամակով։ Այս երկու նամակները Ս...ի կողմէ ինքնագիր և ապատորէն գրուած լինելով մասնագիտաց են յատեան ծողովոյս։ Ասոր վրայ Ց...ի և Ս...ի փոխադարձ կենցաղավարութիւնը պայմանական հանդարտութիւնն ալ կորսնցնելով, այլ ևս կ'սկսի անհնարին դառնալ և խաղաղ լուծումն ալ կ'դժուարանայ։ Այդ վերջահաս կացութեան առջև Ց... այլևայլեալ և չփոթեալ, իր մտաց պարզութիւնն ալ կը կորնչցնէ և օտարոտի որոշմանց կ'միտի, առեւտրական գործերն իսկ կ'սկսի չփոթել, մինչև որ իր եղբայրն Թ...կ'տեսիպուի Կ. Պոլսէ Չմիւռնիա երթալ, որպէս զի իր եղբօր իրեն համար անբացատրելի ընացքը կացութիւնն հանկայ։

Չմիւռնիա հասնելով և եղելութեան տեղական լինելով, Թ...կ'խորհի ընտանեկան ժողով մը կազմել, Ա...եանց տան մէջ և Թարաթաչ Փետրուար 22ին կիրակի օր, որուն ներկայ կ'գտնուին Ց... և եղբայրն Թ... և քոյրն Մ... և մայրերնին Ա..., ինչպէս նաեւ Ս... և մայրն Ն... և մօրեղբայրն Բ... Թ... և երկար քանանց աւագերէց Յովհաննէս Մխիթարեան և առաջնորդ Տէր Վարդանեան։ Ց... նախ կ'պատմէ իր վիճակն և գիտցածն ու իմացածը, ամբաստանելով յօտնասէն Ս...ը կուսութեան նախապէս և կամաւորապէս և տեղոյաբար աւրուան լինելը։ Ս... իր կողմէն բնաւ ընդդիմութիւն չընծեր, այլ կ'խոստովանի Ց...ի յայտնած իրողութեանց ստուգութիւնը։ Քահանայք և ուրիշներ ալ Ս...ը կ'հարցաքննեն որ մի գուցէ ձնշման ներքեւ խօսած լինի, և նա կ'հաստատէ ոչ և ի ձնշման գաղափարը։ Քահանայք առաջ եւս վատահ լինելու համար առանձին ալ կ'խոսեցնեն Ս...ը և կ'հաստատին ամէն պատահանութիւն ընդդէմ ոչ և ի ձնշման, բայց նա նորէն ու նորէն առանց ձնշման ձշմարտութիւնը խոստովանած լինելը կ'հաստատէ։ Ասոր վրայ նոյն օրն իսկ Ս... իր մօրը տունը կ'դառնայ և Ց... և Թ... կ'որոշեն պատճառական գործողութեանց անցնիլ, երկու օր ետքը Փետրուար 24ին Ց... քնդրագրով կ'դիմէ Վիճակաւորութիւնը վարող Պատր. Փոխանորդ Դանիէլ Մ. Վ. Ծակոտեանի՝ եղելութիւնը պարզելով և խորհրդակցել ամուսնական կապն լուծելիք խնդրոյ առ խնդրագիրը դատական դատաստանական խորհրդոյն կը յանձնուի։ Ասոր վրայ Ս...ի բարկութիւնէ մէջտեղ կ'ելնեն և Ս...ի ատրոգրութեամբ և Մարտ 7 թուակիր հակառակ խնդրագիր մը կ'մատուցուի Ագապնորգաբարեան։ Ս... բժշկական քննութեան ալ կ'ենթարկուի և երկու բժիշկներու և մէկ մանկաբարձ կնոջ ատորագրութեամբ, Մարտ 12 թուականով վկայագիր մ'ալ կ'առնուի, որուն մէջ նաև ընդունուած է Ս...ի կուսաբեան աւրուան լինելն և ատրեղունն ժամանակը որոշելու անհնարաւորութիւնը և ի վերջոյ կ'աւելցուի թէ ինչ ինչ նշաններ աւրութիւնն չատ հնուց չի լինելը կը ցուցնեն։

Չմիւռնիոյ Դատաստանական Մարմնոյն Նիստ կ'կազմէ Մարտ 19ին ուրբաթ օր։ Ց... կ'ներկայանայ իրեն հետ իր օգնական և պաշտպան ունենալով Թ... եղբայրը։ Ս..., անձամբ չի ներկայանար. այլ անոր խնդրագիրը կ'ներկայանայ Նեղարէբ Ներսէսեան փաստաբանը, կ'կարդացուի երկու խնդրագիրները և բժշկական վկայականը։ Ց... կ'պնդէ որ Ս... անձամբ ներկայանայ և քննուի, փաստաբան Ներսէսեան կ'հակառակի և Դատաստանական Մարմնոյն կ'ընդունի որ Ս... չի ներկայանայ։

Ասոր վրայ Ց... Պատրիարքարան կը դիմէ Ապրիլ 4 խնդրագրով և Պատրիարքարանն ալ տեղեկագիր Դատաստանական Մարմնոյն ամբաստանեալ Ս...ը չի լսելուն և լոկ փաստաբանով գործ չատարելու դիտումը, Ապրիլ 9ին հեռագրով հրաման կուտայ խնդիրն առկախել, ամբաստանեալները հարցափորձել, և արդիւնքը կեդր. Վարչութեան յղել։ Չմիւռնիոյ Դատաստանական Մարմնոյն մի և նոյն օր Ապրիլ 9ին տախտակ նիստ կ'գումարէ և արդէն կեդրոնին բողոքող Ց...ի բացակայութիւնը փաստ առնելով, կ'որոշէ Ց...ի ամբաստանութիւնը մերժել, դատը փակել և Ց...ը ծախսուց վճարման դատապարտել։

Պատր. Փոխանորդն ընդունած հրամանին համաձայն, առաջին անգամ բռնապանով, երկրորդ անգամ դարձեալ բռնապանով, երրորդ անգամ քանայով և չորրորդ անգամ Ապրիլ 21 ամսաթիւ պաշտօնագրով Ս...ը Առաջնորդարան կ'կոչէ, նորա յայտարարութիւնները լսելու, և վաւերացեալ տեղեկագրով կեդրոնին հաղորդելու, բայց Ս... չերեւիր։ Առաջին անգամներ մայրը կ'ներկէ, իսկ վերջին նամակին Ս... զրով կ'պատասխանէ թէ իր Մարտ 7 խնդրագիրը կ'հաստատէ, Պատր. Փոխանորդը Ապրիլ 28ին կ'տեղեկագրէ Պատրիարքարանին այդ բացատրութիւնը, այդ Պատրիարքարանն կը պնդէ իր հրամանն և որովհետեւ անհնար կ'լինի Ս...ը բերել և լսել, Ծունիս 9ին Պատրիարքարան կ'յղուին բոլոր փոխանակուած գրութեանց պատճէնները, ընդ որս և երկու քահանայից վկայութիւնը և Դատ. Մարմնոյն իր վերջին Ապրիլ 9ի նիստէն բաւական եւաքը Մայիս 14ին կազմած որոշումագիրը։

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կրօն. Ժողովը այդ գրութեանց և խնդրոյն քննութեանը ուղղեր է Չինաս չէզոքութեան վրայ։ Կայսերական կառավարութիւնն չի վերաբերիր պաշտպանել զՁն Ռուսիոյ ամբաստանութեանց դէմ, բայց ցորչափ Ռուսիոյ ամբաստանութիւնները կասկածի ներքեւ կ'ձողուն Ճարտի անկեղծութիւնը, հարկ գատուած է հերքել զանոնք։

Հերքում ռուսական ամբաստանութեանց

«1.—Ռուսիա ըսել կ'ուզէ թէ Ռէւէ Գէնէն գրաւելով Ճարան բռնաբարած և զաւ չինական չէզոքութիւնը։ Բայց ասիկա Ճարանի կողմէ ինքնապաշտպանութիւն մ'էր որ անխուսափելի գարձած էր Չինաս չէզոքութեան նախապէս Ռուսիոյ կողմէ բռնաբարուած ըլլալուն համար։ Ճարան այն ժամանակ լիովին բացատրեց այս դէպքը, հետեւապէս կրկնումն աւելորդ է։

«2.—Ռուսիա կ'ըսէ թէ Ճարանի սպառք կ'վաճառին չէզոք երկրի մէկ գործոզ Հունգարներու հրաւասնութերը, զորոնք իբ բանակին մէջ առեր է Ճարան և թոյլ կտար է, և թէ Չի—Լիի նահանգին հիւսիսային սահմանին վրայ կեցող չինացի զօրքերը կրթելու պաշտօնը տրուեր է Ճարանցի սպաներու։ Արդ, բոլոր այս ստութիւնը անհիմն են։ Կայս. կառավարութիւնը կ'յայտարարէ թէ Ռուսիա իր այս ըսածներէն ո'չ մին կարող է ապացուցանել։

«3.—Ռուսիա կ'ըսէ թէ Ճարանի սպառք կ'վաճառին Միաս Դասի գործոզներ իբրեւ իր նաւատին գործողութեանց։ Այս ևս անհիմն է։ Նշանակ այս է որ Ռուսիա ինք նոյն կրզվներն իրեն նաւային խարիսխ ըրած էր մինչեւ որ Ճարանի նաւատարմը պաշարեց Վիաս Դուկի թերակղզին, և անկէ ետքը, մինչեւ Բորդ Արթուր անկումը, Ռուսիա նոյն կզվիները գործածեց իբրեւ ապատանական գինուորական չինանաւերուն համար որով Շան Դունկի նահանգէն ապամամիկրք և գինուորական պարք կ'ժողովէին Բորդ Արթուր։ Նոյն պահուն իրաւ է որ Ճարանական մարտանաւեր կ'սեղէին այն կզվիներուն չորքը, որովհետեւ հարկ էր հակել յիշեալ առաքատանաւերուն վրայ։ Բայց բոլորովին անհիմն է ըսել թէ Ճարան իսկական նաւային խարիսխ մը հիմնած ըլլար հոն։ Բաց ասած, Միաս Դաս կզվներուն ծովգործքի չնորհուն մէջ էր որ անցեալ Մարտին ռուսական մարտանաւ մը գարկաւ ընկղմեց Ճարանական Հ...ին—Մոքս անհատական չգգնաւը։

«4.—Կ'առարկուի թէ Զինուէն և ուրիշ չինական նաւահանգիստներէն Ճարանցիք մնացածքան արգելեալ ապրանք կ'մտցնեն Տալեր։ Ճարանի կառավարութիւնը չուեր թար թէ Զինուէն և մի միայն մասնաւոր անձերու միջոցաւ ապացած է պահչարներ իր զօրքին համար։ Զի ժամեր նաև թէ այն պարտներ, զանի որ բանակին յատկացած էին, պատերազմական արգելեալ ապրանք էին։ Բայց ասով Չինու չէզոքութիւնը բռնաբարած չէր ըլլար ո'չ Ճարանի ո'չ ալ Չինու կողմէ։ Միջազգային օրէնքը չարգիր պատերազմական արգելեալ ապրանց վաճառականութիւնը։ Անոնք կ'փոխագրուին պատասխանատուութիւնը Առանք կ'փոխագրուին, պատասխանատուութիւնն երբ գտնէ կարող է գրաւել գանոնք։ Որովհետեւ Ռուսիա տկար է վիճակի չէ գրաւման իրաւունքն ի գործ դնելու, չի հետեւիր թէ ապրանքին կ'ըլլայ այնպիսի վաճառականութիւն մը որ տարեր հանգամանքի մէջ օրինաւոր պիտի ըլլար։ Թէ Ռուսիա Չինաստանին այսպիսի ապրանք ընդունելը միջազգային օրէնքի հակառակ գործ մը չէր նկատեր՝ ցորչափ տէր էր Բորդ Արթուրի և ի վիճակի էր օգուտ քաղելու, անով ալ կ'հաստատուի որ պատերազմին միջոցին ներգաղթական պէտք եղած գինուորական պաշարներուն մեծագոյն մասը քաղեց Չինաստանէն։ Թէ Ռուսիա ո'ր ազատան ամէնչ տարած էր այս գործը՝ անկէ ալ կ'իմացուի որ կէս երկաստանեակ և աւելի չգնացաւեր և բաղում տասնեակ առագաստանաւեր բռնուեցան երբ կ'փորձէին Բորդ Արթուր մտնել։ Բաց ասոր, մինչդեռ Ճարան իր պէտքերն անհատներ միայն գնելով կ'չատանար, ապագոյցներ ունինք որ Ռուսիա ինքն իսկ նաւեր յարդարեց մի քանի չինական նաւահանգիստներու մէջ, և անունդիով պատերազմական արգելեալ ապրանք փոխադրեց, բացարձակապէս հակառակ գործելով Չինու չէզոքութեան։

«5.—Նոյն պատասխանը կուտանք նաև այն ամբաստանութեան թէ Հանգանկի չինական կառավարական գարձնարանները Թափչու երկաթ տուին Ճարանական բանակին։ Զորս տարի առաջ, Ճարանի անհատական վաճառատուն մը պայման կընքեց Հան Ծանկի գարձնարանին հետ՝ համ երկաթ տանելու համար։ Կառավարութիւնը մանակից չէր գործին։ Չինական գարձնարանը կանոնաւորապէս գործադրեց իր պայմանը, և ասոր դէմ ոտ կ'բողոքէ Ռուսիա։

«6.—Ռուսիա կ'առարկէ ի վերջոյ թէ Չինացիք, բաւ չնամարելով չէզոքութեան այս կերպ բռնաբարութիւնները, ցրիօրէն կը պատասխանուն գինուորական չարժուձիներուն գործնականօրէն մասնակցելու, և թէ Ճարան չարունակ կ'գրկուէ Չինաստանը, ուր անընդհատ բարձրանում մը կ'երեւի՝ հնասասպանէ զայն չինական իշխանութեանց կողմէ։ Ասոնք բոլորովին անհիմն են։ Ռուսիա ո'ր ազատան Ճարանական կառավարութիւնը ընդունեց պատերազմական գործողութիւնները ամէնամափակ, եւ յանձնառու եղաւ յարգել Չինու չէզոքութիւնը, պայմանաւ որ Ռուսիա նմանօրինակ յանձնառութիւն մ'ընելով, անկեղծապէս գործադրէ զայն։

«Ճարանական կառավարութիւնն հաւատարմաբար և անթերի կերպով կատարեց իր յանձնառութիւնը, և այս բանը չարունակելէ տարբեր դիտաւորութիւն մը չունի։ Պատերազմին սկսելէն ի վեր Ճարանական կառավարութիւնը վերին աստիճանի պահպանկերպով հակեց Չինաս մէջ զէպքերու ընթացքին վրայ, և ամէն անգամ որ առիթը ներկայացաւ, խորհուրդ տուաւ չինական կառավարութեան ամէնայն խստութեամբ պահել բացարձակ չէզոքութիւն մը և ամէն անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել օտարականներու կեանքերն ու ինչքերը պաշտպանելու համար։ Ճարանական կառավարութիւնն ապագային ալ նմանօրինակ ընթացքի մը պիտի հետեւի՝ եթէ Չինաս մէջ տիրող կացութիւնն ոեւէ ժամանակ այդ տեսակ գործունէութիւն մը անհրաժեշտ կամ փափաքելի դարձնէ։

«Ռուսական ծանուցագրին եղրակացութիւնը թէ որովհետեւ երեսն կ'նայէ թէ Ռուսիոյ անհիմն ամբաստանութիւնները պարզապէս նպատակ ունին ինքզինքն ազատել այն տեսակ յանձնառութենէ մը որուն պայմանները պատերազմին ընթացքին պատճառաւ այլևս օգուտ մը չունին իրենէ։

Ճաբոնի ամբասխանատուները Ռուսիոյ դէմ

«Ասահկի մէկ քանի ուշագրաւ պարագաներ, ուր Ռուսիա բռնաբարած է Չինու չէզոքութիւնը։

«1. Ակնյայտ իրողութիւն է որ Ռուսիա յաճախ զօրք ղրկեց Մոնկոլիա, բռնի ձեռք բերելու համար զինուորական պաշար. Նաև ձի և այլ պիտոյք։

«2. Վերջին Հոկտեմբերին Ռուսիա վարձու առաւ Դիէն Չէի մէկ Կերման առեւտրական Ճաբոնի ոգենաւն և զայն զէնքով, ազատհրով, պարարով ևն։ լեցուց։ Նաև յանձնուեցաւ էր Ռուս սպայի մը, Նաւապետ Նազարեւորէվիչ Էսէքքէրի, և Բորդ Արթուրի պաշարման գիծէն պիտի անցնէր։ Ճարան վրայ սակայն Ճաբոնական մթարտնաւ մը կոչմէ Բէֆհուանկ—Չէնկ—Ցեսի բացերը բռնուեցաւ և տարուեցաւ։ Սակէպօ, ներկայացուելու համար պատերազմական գրամանդ տատեանին։ Այս առիթիւ տեղի ունեցած քննութիւններէն վերեւի իրողութիւնները մէկտեղ եկան։

«3. Վերջին Դեկտեմբերին Ռուսիա փորձով Բակինէն Բորդ Արթուր մսցը նել 3,600,000 փամփուշտ, 2330 ռչիարի մարմէ պարկերու մէջ, որք Թենկդայի մէջ չինական իշխանութենէն գրաւուեցան։ Չինական իշխանութիւնը Բակինի մէջ և ուրիշ տեղեր ալ գրաւեց 4000 պարկ փամփուշտ և 3200 ձի ու թամբ Հաւանհուաֆուի մէջ, որոց ամենքն ալ Ռուսիոյ կողմէ ճամբայ հանուած էին։ Այդ պարկերու կնգրուելու ձեւէն և քանակութենն մեծութենէն դատելով կ'ենթադրուի թէ յատկացուած էին պատերազմի դաշտին վրայ Ռուս զինուորներու կողմէ գործածուելու։»

«4. Վերջին Ծաւիսին, անմիջ. հետագրի գործիքներ գետնուած էին Չիֆուի ռուսական հիւպատոսարանի չրջափակին մէջ և ուրիշ մէկ քանի տեղեր ալ որով ռադիակի հաղորդակցութիւն հաստատուած էր Բորդ Արթուրի բերդաքաղաքին հետ, և կարեւորութիւն չտրուելով չինական իշխանութեան կրկնակ բողոքներուն, այդ հեռագրական գործիքները պահպանուեցան և չարունակեցին նոյն հաղորդակցութիւնը։

«5. Շատ ազէկ գիտցուած իրողութիւն մ է թէ Մանչուրիոյ ռուս ընդհանուր հրամանատարը կ'գտնուէր, անդրադարձական կերպով մերթեց ամբողջ չաքաթներ մեկնիլ Նաւահանգիստէն, հակառակ այն պահանջման զոր չինական իշխանութիւնը ըրած էին անմիջապէս նահանգիստէն մեկնելու համար։ Միայն երկար բանակցութիւններէ վերջ էր որ թնդանաձգարկոն հրամատարն ընդունեց վերջապէս ղեկուցել ըլլալ։

ԿԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՃԱՔՈՆԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՌՈՒՍԻՈՅ

Ահաւասիկ ամբողջ բաքնանութիւնը պատճառն բնութիւն այն պատասխանին զոր Ճաբոն փաստ Ռուսիոյ, հերքելու համար ռուսական մեղադրանքները թէ Ձեն Լոզ փաստ է որ Ճաբոն բռնաբարեց Չինաստանի չեզոքութիւնը։ Ռուսական բողոքներէն երեսփոխելու առիթ, մեծ աղբեր կանխած էին Ճաբոնի ներկայ պատասխանները։ Ճաբոն է ըսե։

«Կայսերական Ճաբոնական կառավարութեան ուշադրութիւնն հրաւիրուեցաւ այն ծանուցագրին վրայ զոր Ռուսիա Տէ-

(*).—Պատրաստ ենք նաև դատապարտեալ կողմին յարգոյ փաստաբանէն տրուելիք կէս տո կէս հերքումն հրատարակելու, եթէ ամփոփ և կակղիկ գրուած ըլլայ, այնպէս որ մէկ կամ աս աւելէն երկու անգամէն տպել կարելի ըլլայ։ Որովհետեւ գրուեցաւ թէ կինը բողոք բարձր է Ս. Հայրապետին, այն բողոքին պատճէնն ալ կարելի է հրատարակել։

Ծ. Խ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 31 (13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ) 1904

ԹԻՖԼԻՍ

«Հայկական հանրապետութիւն» օրաթերթը կը հրատարակուի ամէն օր, բացի տօնական օրերէ յաջորդ օրերէն։

Խմբագրատուն եւ տպարան՝ Ալեքսանդրեան փողոց, № 5։

Բաժանորդագին՝ տարեկան 12 ռուբլի, կիսամեայ 6 ռուբլի, երեքամսեայ 3 ռուբլի։

Արտասահման՝ տարեկան 15 ռուբլի։ Ուղարկելու ձեւը՝ փոստային կամ հեռագրական։

Գրութիւնները ուղղել՝ Խմբագրատուն։

Ձրի օրինակներ չեն ուղարկուիր։

Ծանուցումներ՝ 1 տողը 30 կոպ., կրկնութիւնը՝ 15 կոպ.։ Ծանուցումներ ընդունուի միայն մինչեւ ժամը 3-ը կէսօրուայ։

Ծանուցումներու համար վճարումը՝ կանխիկ։

Ծանուցումներ ընդունուի նաեւ Ալեքսանդրեան փողոց, № 5-ում, ուր եւ կը գտնուի գրասենեակը։ Ընդունելութեան ժամերը՝ առաւօտեան 9-ից մինչեւ 1-ը եւ կէսօրէ յետոյ 2-ից մինչեւ 5-ը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՈՍՏՈՍ 31 (13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ) 1904

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ռուսական մամուլը, ինչպէս գիտենք, մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի հայկական հարցի զարգացման ընթացքին։ Ռուսական մամուլը կը հետեւի ոչ միայն հայկական հարցի զարգացման ընթացքին Թուրքիոյ մէջ, այլ նաեւ Կովկասի մէջ։ Ռուսական մամուլը կը հետեւի հայկական հարցի զարգացման ընթացքին Կովկասի մէջ, որովհետեւ հայկական հարցը Կովկասի մէջ ունի իր յատուկ գոյնը, իր յատուկ երանգը։

ՔՈՒՆԻ ԴԻՊՔԻ

ՇԱԲԱԹԹԵԹ ՄԱՐՏԻ 3, 4

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՀԱՎԱՔՈՒՄԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ա. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(159)

Թ.—ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

Երբ ես Ալեքսանդրապոլ էի, ինձ ծանոթացրին մի երիտասարդ հայ բանաստեղծի հետ, որ ինձ ասաց, թե ինքը ոտանավորներ է գրում։ Ես ուզեցի տեսնել նրա գրածները, որովհետև ինձ համար հետաքրքրական էր իմանալ, թե ինչպես են գրում ոտանավորները մեր ներկա ժամանակներում։ Ես կարդացի նրա գրածները, և ինձ թվաց, թե նա ոչ միայն ոտանավոր չի գրում, այլև ընդհանրապես գրել չգիտի։ Ես ասացի նրան, որ ոտանավորներ գրելու համար պետք է նախ և առաջ գրել սովորել, և որ ինքը դեռ պետք է կարդա շատ գրքեր, որպեսզի կարողանա ոտանավորներ գրել։ Նա ինձ պատասխանեց, որ ինքը ոչ մի գիրք չի կարդում, որովհետև ուզում է ինքնուրույն գրել։ Ես ասացի նրան, որ ինքնուրույն